

บทความวิจัย

การศึกษาการทำเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

ยุทธนา เฉลียวชาติ^{1*}, สมมาตร คงเรือง², ทินกร จันทรมณี³ และปรีชา รักษ์เมือง⁴

คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ^{1*, 2,3,4}

อีเมล: yuttana2504@gmail.com^{1*}, sommart_k@hotmail.co.th²,

tinnak1919@gmail.com³, preechar@life.ac.th⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำการเกษตรแบบผสมผสานและกำหนดแนวทางการส่งเสริมการทำการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ วิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกและเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานจำนวน 20 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจงจากเกษตรกรที่อยู่ในโครงการโคกหนองนาโมเดลและโครงการเกษตรนาแปลงใหญ่ จำนวน 150 คน ใช้วิธีสุ่มเจาะสุ่ม โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยให้กับเกษตรกรเป้าหมายพร้อมแนบเอกสารตอบรับภายในเวลาที่กำหนด จัดลำดับตามเวลาที่ส่งแบบตอบรับ และผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บเอกสารตอบรับด้วยตนเอง วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุ 41-50 ปี แต่เมื่อวิเคราะห์ภาพรวมอายุของกลุ่มตัวอย่างอายุเฉลี่ย 33.25 ปี และระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับการศึกษาภาคบังคับระดับประถมศึกษาตอนปลาย ปัจจัยทางกายภาพ คือ จำนวนพื้นที่ถือครองที่ดินและเงินทุนมีเพียงพอจะส่งผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานปัจจัยทางการผลิต ถ้ามีความรู้การผลิตและมีที่ดินของตนเองจะส่งผลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรแบบผสมผสานการวิจัยพบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง มีที่ดินเป็นของตนเอง มีความรู้เรื่องการผลิต และให้ความสำคัญต่อแหล่งจำหน่ายผลผลิตและราคาผลผลิตที่คุ้มค่าต่อการลงทุน แต่ขาดความรู้เรื่องการคำนวณต้นทุน แนวทางการส่งเสริมเกษตรกรให้ทำเกษตรผสมผสานควรมีการอบรมความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการผลิต การจัดหาแหล่งจำหน่ายให้กับเกษตรกร ความรู้เรื่องการคำนวณต้นทุน พร้อมทั้ง การแปรรูปผลผลิตผ่านทางสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน เกษตรอำเภอ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับตำบล เพื่อช่วยไม่ให้เกิดสินค้าล้นตลาดที่อาจส่งผลให้ราคาผลผลิตตกต่ำ

คำสำคัญ: เกษตรผสมผสาน, แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสาน

Received: 6 March, 2025, Revised: 19 June, 2025, Accepted: 21 June, 2025

* Corresponding author

ACADEMIC ARTICLE ON MIXED FARMING OF FARMERS IN NON DAENG SUBDISTRICT,
BAN KHAO DISTRICT, CHAIYAPHUM PROVINCE

Yuttana Cheliaoachat ^{1}, Sommat Kongruang ², Tinkorn Chanmanee ³ and Preecha Rakmuang ⁴*

Faculty of Liberal Arts, Institute of Learning for the People^{1, 2,3,4}*

Email: yuttana2504@gmail.com^{1}, sommart_k@hotmail.co.th²,*

tinnak1919@gmail.com³, preechar@life.ac.th⁴

Abstract

This research aimed to study the factors affecting integrated farming and to determine guidelines for promoting integrated farming among farmers in Non Daeng Subdistrict, Ban Khao District, Chaiyaphum Province. The research conducted in-depth interviews with 20 integrated farmers, using a specific sampling method from 150 farmers in the Khok Nong Na Model and the Large-Scale Rice Field Project.

The results of the research found that most farmers had an average age of 41-50 years and had a compulsory education level from primary to high school. Physical factors, i.e., the amount of land held and capital are sufficient to affect the decision to do mixed farming. Production factors, if having knowledge of production and owning land, will affect the decision to do mixed farming and marketing factors were considered the sample group gave importance to the source of product distribution and the product price that was worth for investment. As for the guidelines for promoting farmers to engage in mixed farming, there should be training on knowledge of production planning, finding distribution sources for farmers, and processing products through the Learning Institute For Everyone (LIFE) District Agriculture, and Sub-district Learning Promotion Centers for helping to prevent a market glut that could lead to low product prices.

Keywords: Mixed Farming, Guidelines for Promoting Mixed Farming

* Corresponding author

บทนำ (Introduction)

เกษตรผสมผสานเป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่มีวัตถุประสงค์หลัก คือมุ่งแก้ไขปัญหาความแห้งแล้งหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือการแก้ปัญหาเรื่องน้ำในการประกอบอาชีพของเกษตรกร นอกจากการแก้ปัญหาเรื่องน้ำแล้ว เกษตรผสมผสานยังจะช่วยในการแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารและการมีงานทำของเกษตรกร หากเกษตรกรทำเกษตรผสมผสานแล้ว จะไม่ขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้การทำการเกษตรแบบผสมผสานคือการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ที่ใช้พื้นที่ร่วมกันได้ เช่น ข้าว พืชผัก ผลไม้และอาหารโปรตีนจากสัตว์น้ำและสัตว์เลี้ยงไว้บริโภค เมื่อมีเหลือจะสามารถแบ่งปันญาติมิตรหรือจำหน่ายได้ ซึ่งจะเป็นการดำรงชีพอย่างมั่นคงและยั่งยืน (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560; สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555) เกษตรผสมผสานเป็นการทำเกษตรที่ช่วยในด้านของการกระจายความเสี่ยงโดยการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดในพื้นที่แปลงเดียว เพื่อที่ราคาผลผลิตของพืชแต่ละชนิดมีราคาสูงขึ้นลดลงไม่เหมือนกัน การที่ราคาผลผลิตชนิดหนึ่งตกต่ำจะสามารถนำพืชชนิดอื่นที่ราคาสูงมาชดเชยส่งผลให้เกษตรกรสามารถบรรเทาปัญหารายได้ไม่เพียงพอจากความผันผวนของราคาผลผลิต (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560; สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

ในปี พ.ศ. 2568 ประเทศไทยมีจำนวนครัวเรือนเกษตรกร 7,688,411 ครัวเรือน จำนวนเกษตรกรผู้มาขึ้นทะเบียน 8,835,681 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.39 จำนวนเกษตรกรทั้งหมด (หมายเหตุ 1 ครัวเรือนอาจมีเกษตรกรหลายคนตามกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน ข้อมูลจากกรมส่งเสริมการเกษตร Department of Agricultural Extension) จำนวนประชากรไทยทั่วประเทศ มีอยู่รวม 65,951,210 คน ข้อมูลนี้ประกาศวันที่ 8 มกราคม 2568 แยกเป็นรายจังหวัด โดยสำนักงานสถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร (รายเดือน) สำนักงานบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง มีพื้นที่ในการทำเกษตรทั้งหมด 116,623,664 ไร่ ซึ่งเป็นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากที่สุดคือ 91,129,858 ไร่ รองลงมาเป็นการปลูกพืชและเลี้ยงปศุสัตว์ 19,789,661 ไร่ การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์น้ำจัดในพื้นที่ 2,943,579 ไร่ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561)

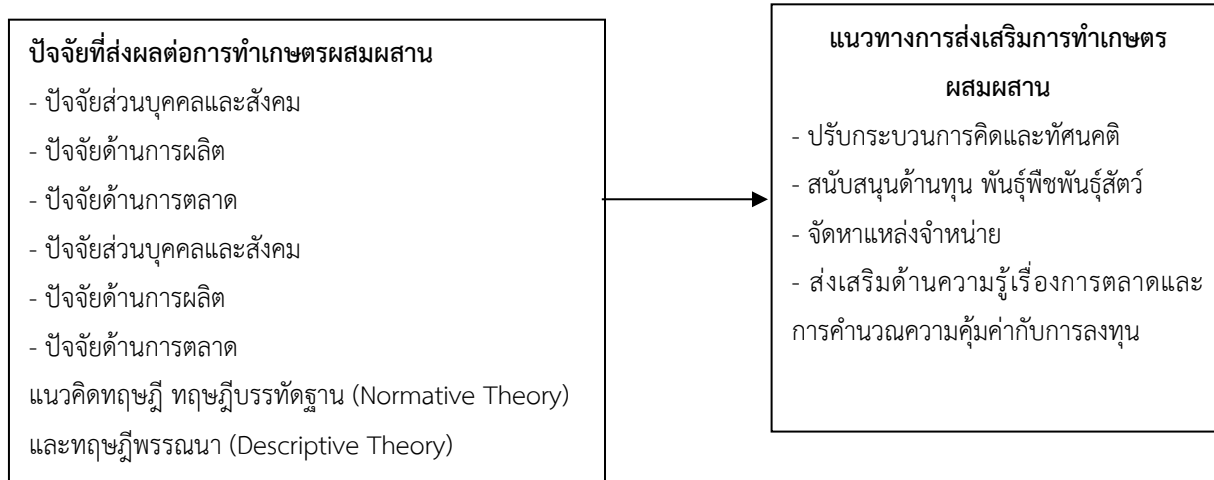
จากข้อมูลข้างต้น ทำให้ทราบว่า การปลูกพืชแบบผสมผสานครบวงจรในพื้นที่แปลงเดียวมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่ทั้งหมด สะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสานให้กับประชาชนยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงทำเกษตรกรรมแบบเดิม คือการปลูกพืชเชิงเดี่ยว (Mono-agriculture) โดยพืชที่ปลูกมักเป็นพืชที่เกษตรกรทำการผลิตเป็นพืชที่มีราคาผลผลิตสูงในช่วงหนึ่ง ดังข้อมูลส่งผลให้ทำให้เกษตรกรปลูกพืชตามกัน ซึ่งเป็นผลทำให้ผลผลิตล้นตลาดจนทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำในอีกช่วงเวลาถัดมา รายได้ของเกษตรกรจึงไม่แน่นอน นอกจากนี้ ยังมีการทำเกษตรที่ปลูกพืชที่ระยะเวลาเก็บเกี่ยวยาวนาน เช่น อินทผารัม มันสำปะหลัง อ้อย ข้าว เป็นต้น ถ้าราคาผลผลิตตกต่ำเป็นระยะเวลานานจะส่งผลต่อเกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวประสบปัญหาขาดทุน หรือรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รายได้ที่ลดลงอาจไม่เพียงพอสำหรับการซื้ออาหารเพื่อการบริโภค ซึ่งเป็นปัญหาต่อเนื่องเป็นวัฏจักรของเกษตรกร จากการรายงานของสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดชัยภูมิ ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2568 พบว่าพื้นที่การทำการเกษตรทั้งหมดมีจำนวน 3.4 ล้านไร่ พืชที่ปลูกมากที่สุดตามลำดับได้แก่ ข้าวจำนวน 1,389,246 ไร่ อ้อย จำนวน 938,758 ไร่ มันสำปะหลัง จำนวน 925,187 ไร่ และยางพารา จำนวน 53,048 ไร่ รวม 3,306,239 ไร่ โดยภาพรวมแล้วพบว่าในจังหวัดชัยภูมิ มีการปลูกพืชทั้ง 5 ชนิดนี้ซ้ำกันมากน้อยตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 97.24 ของพื้นที่การทำการเกษตรทั้งหมดทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีมาตรการมากมายเพื่อแก้ปัญหาไม่ให้เกิดการปลูกพืชซ้ำซ้อนแต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้หากปลูกพืชเชิงเดี่ยว ดังนั้นการทำการเกษตรแบบผสมผสาน คือทางออกของปัญหาความขาดแคลนอาหารและรายได้ลดลง การทำเกษตรผสมผสานเพราะในช่วงที่ราคาผลผลิตของพืชแต่ละชนิดจะไม่ตกต่ำในช่วงเวลาเดียวกัน สามารถชดเชยกันได้ แต่ถึงแม้ว่ารายได้ลดลงแล้วนั้นครอบครัวยังมีอาหารเพื่อการบริโภคจากแปลงเกษตรของตนเองได้

จังหวัดชัยภูมิมีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนและปรับปรุงทะเบียนเกษตรกร ปีการผลิต 2566/2567 จังหวัดชัยภูมิมีครัวเรือนทั้งหมด 412,363 เป็นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรที่ขึ้นทะเบียนและปรับปรุงทะเบียนเกษตรกรกับกรมส่งเสริมการเกษตร 175,860 ครัวเรือน ร้อยละ 42.65 ของครัวเรือนทั้งหมดตำบลโนนแดงเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร ข้อมูลการขึ้นทะเบียนเกษตรกรของตำบลโนนแดงมีครัวเรือน จำนวน 961 ครัวเรือน ขึ้นทะเบียนเกษตรกร 810 ครัวเรือน ร้อยละ 84.29 จำนวนแปลงเพาะปลูก 26,810 แปลง จำนวนพื้นที่เพาะปลูก 187,747 ไร่ พื้นที่การเพาะปลูกทั้งหมด ผลการขึ้นทะเบียนและปรับปรุงทะเบียนเกษตรกรปี 2567 ข้อมูล ณ วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568 (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2567)

ประชาชนในตำบลโนนแดงส่วนใหญ่ทำอาชีพหลักคือเกษตรกร เช่น ทำนา ประมาณ 9,100 ไร่ พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง (ยกเว้นปีที่แห้งแล้ง และมีน้ำท่วมใหญ่จะมีปัญหารวมทั้งกลุ่มตัวอย่าง) ชาวที่ปลูกคือข้าวหอมมะลิ ผลผลิตข้าวนาปีเฉลี่ย 600 กก./ไร่ ข้าวนาปล้ง ผลผลิตเฉลี่ย 800 กก./ไร่ ทำไร่ พืชเศรษฐกิจที่ปลูกมาก ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลังปลูกผักสวนครัว จะมีทั้งปลูกไว้ขายและบริโภคในครัวเรือน เช่น พริก หอมแดง ผักกาด การเพาะปลูกทั้งหมดต้องอาศัยแหล่งน้ำทั้งแหล่งน้ำตามธรรมชาติและแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นเพื่อกักเก็บน้ำไว้สำหรับการเพาะปลูก แหล่งน้ำที่นอกจากใช้ในการปลูกพืชแล้วเกษตรกรยังใช้เป็นสถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด สัตว์น้ำที่เลี้ยงส่วนใหญ่ คือ ปลานิล ปลาตะเพียน และปลาดุก นอกจากนี้ ประชาชนในเขตตำบลโนนแดงประกอบอาชีพทอผ้าไหม ปลูกหม่อนเลี้ยงตัวไหม เลี้ยงสัตว์ไว้ตามบ้าน สัตว์ที่เลี้ยง ได้แก่ กระบือ สุกร ไก่พื้นเมือง ไก่เนื้อ เป็ดเทศ เป็นต้น จากข้อมูลพบว่าประชาชนในตำบลโนนแดงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรแบบผสมผสาน จึงเกิดกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มส้มมาชีพหมู่ที่ 1 กลุ่มข้าวซ้อมมือบ้านโนนแดง หมู่ที่ 2 กลุ่มแปรรูปอาหารทางการผลิต หมู่ที่ 4 กลุ่มทอผ้าไหมและผ้าพื้นเมือง หมู่ที่ 4 กลุ่มเย็บผ้าโครงการ (พพพ.) หมู่ที่ 4 กลุ่มอาชีพกล้วยกรอบแก้ว หมู่ที่ 6 และหมู่ 8 กลุ่มอาชีพกล้วยตาก หมู่ที่ 9 และกลุ่มอาชีพเพาะเห็ดฟาง หมู่ที่ 9 กลุ่มอาชีพที่เกิดขึ้นมีผลมาจากการที่เกษตรกรในตำบลโนนแดงทำการเกษตรแบบผสมผสานโดย อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติหลักคือ แม่น้ำชี แม่น้ำชีลอง ซึ่งมีน้ำไหลผ่านตลอดปี มีสระหนองแวง และแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอีก 20 แห่ง จากการมีทรัพยากรแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรมาสู่การทำเกษตรแบบผสมผสาน ส่งผลให้ประชาชนในเขตตำบลโนนแดงประสบความสำเร็จ มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 81,638.75 บาท รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีจำนวน 234,685.30 บาท และมีสรุปผลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปี 2568 ตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมีเกณฑ์ในการประเมินอยู่ 5 หมวด 31 ตัวชี้วัด ผ่านเกณฑ์การประเมินทั้งหมด ทั้งระดับบุคคลและระดับครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลโนนแดง, 2566)

จากข้อมูลพบว่าพื้นที่ตำบลโนนแดงมีลักษณะเด่นคือ มีการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง มีแหล่งน้ำ มีความอุดมสมบูรณ์ของดิน ความรู้ของประชาชนที่ได้รับจากโครงการโคกหนองนาโมเดลและโครงการเกษตรนา แปลงใหญ่ เพียงพอต่อการบริหารจัดการเพื่อทำการเกษตรแบบผสมผสานจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำเกษตรผสมผสานแทนการทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว จะได้สร้างแนวทางการส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ให้มีการพัฒนาต่อยอดและมีความมั่นคงยั่งยืนต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคลและสังคมเกี่ยวข้องกับอายุ ระดับการศึกษาส่งผลต่อการเรียนรู้เรื่องตัดสินใจทำเกษตรแบบผสมผสาน เนื่องจากภูมิหลังส่วนบุคคลและสังคมมีผลต่อระบบการคิดและทัศนคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ปัจจัยทางกายภาพ เกี่ยวข้องกับความเหมาะสมของพื้นที่เกษตร เช่น พื้นที่ลุ่มหรือดอน เป็นต้น ส่งผลต่อการเลือกชนิดของพืชหรือสัตว์ในแปลงและการถือครองที่ดินหรือกรรมสิทธิ์ที่ดินมีผลต่อการตัดสินใจ เนื่องจากการทำเกษตรผสมผสานมีพืชอายุยาวในแปลง

ปัจจัยด้านการผลิต เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจขั้นตอนของการผลิตที่ยุ่งยาก และปัจจัยในการทำเกษตรผสมผสานมีพืชหรือสัตว์หลายชนิดอาจมีความยุ่งยากในการจัดหา ซึ่งปัจจัยการผลิตไม่อยู่ในพื้นที่เดียวกันเมื่อดำเนินการทำการเกษตรแบบผสมผสานแล้วต้องอาศัยการดูแลที่แตกต่างกันอาจส่งผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรแบบผสมผสาน

ปัจจัยด้านการตลาด เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเกี่ยวข้องกับราคาของผลผลิตที่เป็นแรงจูงใจในการผลิต และแหล่งจำหน่ายผลผลิตที่เป็นภาระอำนวยความสะดวกในการจำหน่ายจะส่งผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objective of the Research)

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อขยายผลการทำการเกษตรแบบผสมผสานไปสู่ชุมชนในพื้นที่ตำบล โนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

เกษตรผสมผสาน (Integrated Farming) เป็นเกษตรกรรมที่มีการปลูกพืชหลายชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกัน หรืออาจเป็นการปลูกพืชร่วมกับการทำปศุสัตว์หรือประมงร่วมด้วยในพื้นที่เดียวกัน โดยพืชหรือสัตว์ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันจะช่วยเกื้อกูลกันทางธรรมชาติ เช่น พืชบางชนิดป้องกันศัตรูพืชให้กับพืชอีกชนิดหรือการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่อาจนำมูลสัตว์ไปทำปุ๋ยให้กับพืช เป็นต้น เป็นการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันของสิ่งมีชีวิต ซึ่งต้องมีการวางแผนรูปแบบและดำเนินกิจกรรมแต่ละอย่างให้มีความเหมาะสม การวางแผนการผลิตเพื่อให้ได้ใช้ทรัพยากรที่มีทั้งหมดให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดการทำ

การเกษตรแบบดั้งเดิมที่เน้นเรื่องปริมาณพื้นที่และน้ำ ซึ่งการทำเกษตรแบบดั้งเดิมต้องมีพื้นน้ำจำนวนมาก น้ำเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งโดยปกติแล้วเกษตรกรมักจะรอฝน เพื่อที่จะเริ่มทำเกษตร แต่บางครั้งก็เกิดการขาดแคลนนํ้าอย่างมากในหลายพื้นที่ แม้บางพื้นที่จะได้รับชลประทาน อย่างไรก็ตาม ชลประทานไม่สามารถเข้าถึงทุกพื้นที่ที่เกษตรกรทำได้ ทำให้เกิดแนวคิดเรื่องของการทำเกษตรแบบใหม่ขึ้น โดยการจัดสรรพื้นที่ของตนเองอย่างเหมาะสมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร, 2561)

ผสมผสาน คือ การสร้างภาพในจินตนาการอย่างที่เราเห็นเป็นรูปธรรมของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถนำไปใช้ได้จริงทางการเกษตรที่มุ่งเน้นการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เพราะเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่มักประสบปัญหาทั้งภัยธรรมชาติและปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการทำการเกษตรให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤต โดยเฉพาะการขาดแคลนนํ้าได้โดยไม่ต้องรอนและยากลำบากนัก (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560) ปัญหาวิกฤตที่มักเกิดขึ้นกับการทำเกษตร นอกจากเรื่องน้ำ ความเสี่ยงประการแรก คือ ความเสี่ยงด้านราคาสินค้าเกษตรตกต่ำในช่วงที่มีผลผลิตออกมา เกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวได้รับความเดือดร้อน จากรายได้ที่ลดลง ความเสี่ยงด้านปัจจัยการผลิตเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องด้วยการผลิตมักจะพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศ เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช พันธุ์พืช และเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ส่งผลให้ต้นทุนสูงจึงทำให้เกษตรกรไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ นอกจากนี้โรคระบาด ศัตรูพืชและภัยธรรมชาติเป็นความเสี่ยงที่เกษตรกรมักประสบอยู่บ่อยครั้ง ทำให้การผลิตประสบปัญหาขาดทุนทันที หลักการผสมผสาน เป็นเรื่องของกระจายความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับการทำเกษตรกรรมเพื่อให้เกษตรกรมีความมั่นคงยิ่งขึ้น จึงมีการวางรูปแบบการเกษตรผสมผสาน ดังนี้ (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560)

การวางรูปแบบเกษตรผสมผสานเป็นระบบการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทำให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ การทำการเกษตรแบบผสมผสาน ประการที่หนึ่ง ชุมชนต้องมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำนองเดียวกับการ “ลงแขก” แบบดั้งเดิมเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานด้วย ประการที่สอง ข้าวเป็นปัจจัยหลักที่ทุกครัวเรือนจะต้องบริโภค ดังนั้น ประมาณการว่าครอบครัวหนึ่งทำนาประมาณ 5 ไร่ จะทำให้มีข้าวพอกินตลอดปีโดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพงเพื่อยึดหลักพึ่งตนเองได้อย่างมีอิสระภาพ ประการที่สาม ต้องมีน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้งหรือระยะฝนทิ้งช่วงได้อย่างพอเพียง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้ขุดสระน้ำ โดยมีหลักว่าต้องมีน้ำเพียงพอที่จะเพาะปลูกได้ตลอดปี ทั้งนี้ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางว่าต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อการเพาะปลูก 1 ไร่ โดยประมาณ ฉะนั้น เมื่อทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่หรือไม้ผลอีก 5 ไร่ (รวมเป็น 10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี เพื่อให้มีน้ำเพียงพอ ถ้ามีที่ดิน 3 ไร่ ที่เป็นพื้นที่ของสระน้ำต้องขุดให้มีความลึก 4 เมตร จะสามารถกักน้ำได้ ประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร เป็นปริมาณน้ำที่เพียงพอสำหรับฤดูแล้ง ทั้งนี้ ต้องดูเรื่องของสภาพแวดล้อมเข้ามาพิจารณาด้วย เพราะแต่ละที่สามารถเก็บน้ำได้ไม่เหมือนกัน เช่น พื้นที่ดินทรายอาจทำให้การเก็บน้ำไม่เป็นไปตามที่คำนวณไว้ได้และควรมีวิธีป้องกันไม่ให้น้ำระเหยมาจากจนเกินไปด้วย แต่ถ้าพื้นที่อยู่ในเขตชลประทานที่มีน้ำเต็มได้ตลอดปี อาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ประการสี่ การจัดแบ่งแปลงที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดนี้ ทำการคำนวณตามการถือครองเฉลี่ย 15 ไร่ ถ้าหากมีน้อยกว่านี้หรือมากกว่านี้ให้บริหารจัดการพื้นที่ตามสูตรเดิมคือ 30:30:30:10 ได้เช่นเดียวกัน คือ พื้นที่กักเก็บน้ำ 30 ส่วน พื้นที่ไม้ยืนต้นหรือไม้ผล 30 ส่วน พื้นที่ปลูกข้าว 30 ส่วน และที่อยู่อาศัย 10 ส่วน อัตราส่วนเป็นการประมาณเท่านั้นสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม โดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ เช่น เขตภาคใต้มีฝนตกชุกตลอดปี อาจสามารถเปลี่ยนขนาดสระน้ำให้เล็กลง เพื่อกันพื้นที่ส่วนนั้นไปทำประโยชน์อื่นต่อไป และประการสุดท้าย การดำเนินการปลูกพืชผสมผสานอาจมีต้นทุนค่อนข้างสูงในเรื่องของการเริ่มต้นปรับพื้นที่จำเป็นต้องให้ทางภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยให้คำแนะนำในช่วงเริ่มต้น เนื่องจากเกษตรผสมผสานจึงทำให้การดูแลทำได้ยากกว่าการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ในช่วงเริ่มต้น เกษตรผสมผสาน คือ ระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ โดยมีสัตว์เลี้ยงหลายชนิดในพื้นที่

เดียวกัน ดังนั้น แต่ละกิจกรรมจะต้องเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้ ถือว่าเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม เกิดความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่มีปฏิสัมพันธ์ในทางเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่นา เช่น ดิน น้ำ แสงแดดและอากาศอย่างเหมาะสม เกิดความสมดุลของสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560)

รูปแบบการเกษตรผสมผสานช่วยสร้างภูมิคุ้มกันโดยลดความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของรายได้ เนื่องจากมีความหลากหลายในกิจกรรมการผลิต ทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ทำให้รายได้ครัวเรือนมาจากหลายกิจกรรมและสร้างรายได้อย่างสม่ำเสมอ ค่าใช้จ่ายลดลง รวมทั้ง ลดการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตภายนอก เกษตรกรสั่งสมกระบวนการเรียนรู้จากกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย สามารถพึ่งพาตนเองได้ เกษตรกรจัดสรรพื้นที่ตรงความต้องการในครัวเรือน หลักการพื้นฐานของระบบเกษตรกรรมแบบผสมผสานมีอยู่อย่างน้อย 2 ประการสำคัญ คือ 1) ต้องมีกิจกรรมการเกษตรตั้งแต่ 2 กิจกรรมขึ้นไป โดยการทำการเกษตรทั้งสองกิจกรรมนั้น ต้องทำในพื้นที่และระยะเวลาเดียวกัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นควรประกอบไปด้วยการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ และสามารถผสมผสานระหว่างการปลูกพืชต่างชนิดหรือการเลี้ยงสัตว์ต่างชนิดกันได้ 2) การเกื้อกูลประโยชน์ ระหว่างกิจกรรมเกษตรต่างๆ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในระบบเกษตรแบบผสมผสานนั้น เกิดขึ้นทั้งจากวงจรการใช้แร่ธาตุอาหารรวมทั้งอากาศ และพลังงาน เช่น การหมุนเวียนใช้ประโยชน์จากมูลสัตว์ให้เป็นประโยชน์กับพืชและให้เศษพืชเป็นอาหารสัตว์ โดยที่กระบวนการใช้ประโยชน์จะเป็นไปทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น ผ่านการหมักของจุลินทรีย์เสียก่อน ทั้งนี้ ลักษณะการผสมผสานในระบบเกษตร สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ การปลูกพืชแบบผสมผสานเป็นการอาศัยหลักการความสัมพันธ์ระหว่างพืช สิ่งมีชีวิตและจุลินทรีย์ที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศตามธรรมชาติมาจัดการและปรับใช้ใน ระบบการเกษตร ตัวอย่างเช่น การผสมผสานระหว่างพืช เนื่องจากสัตว์ชนิดหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับสัตว์อีกชนิดหนึ่งและเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เช่น พืชและจุลินทรีย์ ตัวอย่างของระบบการผสมผสานการเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงหมูควบคู่กับปลา การเลี้ยงเป็ดหรือไก่ร่วมกับปลา การเลี้ยงปลาแบบผสมผสาน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การผสมผสานการเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียว อาจจะไม่สามารถสร้างระบบที่สมบูรณ์ได้เหมือนกับการผสมผสานการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืชผสมผสานกับการเลี้ยงสัตว์เป็นรูปแบบการเกษตรที่สอดคล้องกับสมดุลของแร่ธาตุ พลังงานและมีการเกื้อกูลประโยชน์ระหว่างกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ มากขึ้น ใกล้เคียงกับระบบนิเวศตามธรรมชาติมากยิ่งขึ้น (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2560)

เศรษฐศาสตร์เกษตรเป็นการประยุกต์นำทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของการจัดสรร ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทางเกษตรกรรมก็เป็นรูปแบบที่สามารถนำทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพทางการเกษตร จุดมุ่งหมายของศาสตร์คือการ สร้างทางเลือกในการใช้ทรัพยากรที่ใช้ในการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยทรัพยากรทางการเกษตร หรือปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ไม่อาจจะเลยได้ในการพิจารณาการใช้อย่างคุ้มค่า คือ เรื่องของที่ดินและน้ำเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยการสร้างทางเลือกการใช้ดินและน้ำและทำการเลือกทางเลือกที่เกิดขึ้นทุนน้อยสุด หรือได้ผลผลิตจำนวนมากที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

แนวคิดในการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสาน จากการสัมภาษณ์ นางอำภา นาเมือง เกษตรกรหญิงวัย 62 ปี ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ มีแนวคิดที่จะปรับเปลี่ยนอาชีพจากการปลูกข้าวโพด 10 ไร่ มาเป็นเกษตรอินทรีย์ เพื่อลดการทำงานหนักปรับเวลางานเป็นช่วงเวลาแห่งการพักผ่อน ดูแลสุขภาพ และอยู่กับครอบครัว หันมาปลูกพืชผักอินทรีย์ควบคู่ไปกับการเลี้ยงหมูหลุม และทำสวนผลไม้เล็กๆ ใช้ประโยชน์จากของเหลือในการปลูกผักอินทรีย์และเลี้ยงหมูหลุม จนกลายเป็นระบบหมุนเวียนปัจจัยการผลิต ลดค่าอาหารหมูและได้วัสดุปลูกผักที่จากคอกหมูเป็นวงจรการผลิตที่เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้เศษพืชผักอินทรีย์เป็นส่วนประกอบหลักในสูตรอาหารหมู เพิ่มความสมบูรณ์ของดินให้พืชด้วยมูลและวัสดุรองก้นหลุมหมู ทำการผลิตภายใต้มาตรฐานอินทรีย์และมาตรฐานโครงการหลวง (RPF) ผลตอบแทน

ต่อปี ปี 2566 เกษตรกรใช้เงินทุนหมุนเวียน 19,300 บาท สร้างรายได้ 126,000 บาท ผักอินทรีย์ 2 โรงเรือน รอบอายุเก็บเกี่ยวทุกๆ 50-75 วัน 70,000 บาท ไม้ผล (ส้ม คิดเป็น 60% ของผลผลิตทั้งสิ้น) 50,000 บาทลดค่าใช้จ่ายจากปุ๋ยรองคอกหมู คิดเป็นรายได้เพิ่ม 3,000 บาทลดค่าใช้จ่ายจากเศษผักที่เหลือจากการตัดแต่งคิดเป็นรายได้เพิ่ม 3,000 บาท (สุชีพ และนริศรา, 2565)

เกษตรผสมผสาน เป็นการนำเอาส่วนผสมของการทำอาชีพเกษตรกรรมรวมไว้อย่างน้อย 2 ประเภทขึ้นไป หรืออธิบายให้ง่ายกว่านั้นก็คือ การที่เกษตรกรทำงานมากกว่า 2 ชิ้นขึ้นไปภายในพื้นที่และช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งถ้าแยกความหมายของเกษตรผสมผสานก่อน ก็จะทำให้ข้อมูลได้ว่า เป็นการทำเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ บนพื้นที่หนึ่ง ซึ่งมีมากกว่า 2 ประเภทขึ้นไปไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชคนละชนิด การเลี้ยงสัตว์คนละประเภท เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลระหว่างกัน และสร้างประโยชน์ให้กับเกษตรกรมากที่สุด ทั้งนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานห่วงโซ่ที่มีความสัมพันธ์กันด้วย จะได้ประหยัดต้นทุนค่าใช้จ่าย รวมถึงไม่ยุ่งยากในการดูแล ตัวอย่างง่าย ๆ เช่น การปลูกข้าวแล้วข้างคันนามีการทำเป็นบ่อเลี้ยงปลา, การเลี้ยงไก่เอาไว้บนบ่อปลา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นแนวทางของเกษตรผสมผสานที่จะช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับผู้ทำได้จริง บนพื้นฐานแห่งการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่ามากที่สุด (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร(องค์การมหาชน) , 2565)

ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน 5 รูปแบบ 1. เกษตรผสมผสาน (Integrated farming) เน้นกิจกรรมการผลิตมากกว่าสองกิจกรรมขึ้นไปในเวลาเดียวกัน และกิจกรรมเหล่านี้เกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้มากขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินที่มีจำกัดในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2. เกษตรอินทรีย์ (Organic farming) เน้นหนักการผลิตที่ไม่ใช้สารอินทรีย์เคมี หรือเคมีสังเคราะห์ แต่สามารถใช้อินทรีย์เคมีได้ เช่น สารสกัดจากสะเดา ตะไคร้หอมหรือสารสกัดชีวภาพเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์แก่ทรัพยากรดิน 3. เกษตรธรรมชาติ (Natural farming) เน้นหนักการทำเกษตรที่ไม่รบกวนธรรมชาติ หรือรบกวนให้น้อยที่สุด ที่จะทำให้ได้โดยการไม่ไถพรวน ไม่ใช้สารเคมี ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และไม่กำจัดวัชพืช แต่สามารถมีการคลุมดินและใช้ปุ๋ยพืชสดได้ 4. เกษตรทฤษฎีใหม่ (New theory agriculture) เน้นหนักการจัดการทรัพยากรน้ำในไร่นาให้เพียงพอ เพื่อผลิตพืชอาหารโดยเฉพาะข้าวเอาไว้บริโภคในครัวเรือนรวมทั้งมีการผลิตอื่น ๆ เพื่อบริโภคและจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้อย่างพอเพียง 5. วนเกษตรหรือไร่นาป่าผสม (Agroforestry) เน้นหนักการมีต้นไม้ใหญ่และพืชเศรษฐกิจหลายระดับที่เหมาะสม กับแต่ละพื้นที่ เพื่อการใช้ประโยชน์ป่าไม้ของพืชหรือสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่เกื้อกูลกันทั้งยังเป็นการเพิ่มพื้นที่ของทรัพยากรป่าไม้ที่มีจำกัดได้อีกทางหนึ่ง (สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา, 2567)

วิธีวิจัย (Research Methodology)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อจัดกลุ่มกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเกษตรกรผู้ทำการเกษตรแบบผสมผสานจำนวน 20 รายด้วยการสุ่ม แบบเจาะจงจากประชากรของการวิจัยเป็นเกษตรกรผู้ทำการเกษตรแบบผสมผสานที่อยู่ในโครงการโคกหนองนาโมเดลและโครงการเกษตรนาแปลงใหญ่ จำนวน 150 คน เกษตรกรผู้ทำการเกษตรแบบผสมผสานโดยแบบสัมภาษณ์ มี 2 ส่วน ส่วนที่ 1 สัมภาษณ์ข้อมูลอายุ การคัดเลือกจากเกษตรกรที่มีลักษณะ หลากหลาย และความสนใจ เพื่อจะได้วิเคราะห์ได้ครบถ้วน วิธีสุ่มทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ให้เป็นกลุ่มตัวอย่างงานวิจัยพร้อมแบบตอบรับกำหนดเวลาในการตอบรับ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บแบบตอบรับด้วยตนเองจนครบตามกำหนดเครื่องมือการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง และระดับการศึกษา ส่วนที่ 2 สัมภาษณ์ในประเด็นการทำเกษตรแบบผสมผสาน โดยออกแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุม ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางการตลาด และปัจจัยทางการผลิต สำหรับปัจจัยทางสังคมให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาและการได้รับความรู้ทางการเกษตรแบบผสมผสาน ปัจจัยทางกายภาพให้ความสำคัญในเรื่องของปริมาณการถือครองที่ดินและลักษณะการถือครองที่ดิน ด้านเงิน

ลงทุน ปัจจัยทางการตลาดมุ่งเรื่องสถานที่จำหน่ายผลผลิตว่าให้ความสำคัญมากน้อยเพียงใดรวมถึงราคาผลผลิต และปัจจัยทางการผลิตในเรื่องความรู้ด้านการผลิตและสิ่งทีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุน

สรุปผลการวิจัย (Research Conclusions)

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในหมู่ตำบลโนนแดง ตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ สามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ยอายุของผู้ตอบแบบกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์

อายุ	จำนวน (n=20)	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)
ต่ำกว่า 30 ปี	5	25	26.2
ตั้งแต่ 30 – 40 ปี	3	15	32.3
ตั้งแต่ 41 – 50 ปี	12	60	41.25
รวม	20	100	33.25

จากตารางที่ 1 พบว่าอายุของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุดอยู่ระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 60 รองลงมาเป็นกลุ่มอายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 25 และน้อยสุดคือกลุ่มอายุ 30-40 ปี ร้อยละ 15 อายุเฉลี่ยรวม $\bar{x} = 33.25$

ตารางที่ 2 ค่าความถี่ร้อยละระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์

การศึกษา	จำนวน (n=20)	ร้อยละ
ประถม	15	75
มัธยมศึกษาตอนต้น	2	10
มัธยมศึกษาตอนปลาย	3	15
รวม	20	100

จากตารางที่ 2 พบว่าระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุดอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 75 รองลงมาเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 15 และน้อยที่สุดคือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 10

ทั้งนี้ ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 41-50 ปี อายุเฉลี่ย 33.25 ปี ระดับรายได้โดยเฉลี่ยรายต่อคนต่อปี 81,638.75 บาท รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ต่อปี 234,685.30 บาท มีการถือครองที่ดิน เฉลี่ยรายละ 8.30 ไร่ต่อคน ซึ่งทุกคนมีสิทธิถือครองเป็นของตนเอง และเข้าร่วมโครงการโคกหนองนาโมเดล และโครงการเกษตรนาแปลงใหญ่ แนวทางของกลุ่มตัวอย่างเป็นการทำการเกษตรแบบผสมผสานเฉลี่ย รายละ 3.45 ไร่ การการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการทำการเกษตรแบบผสมผสานโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมีผลดังนี้

ข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

1. จากการสัมภาษณ์ นางสาวพริยา พรหมรูป บ้านเลขที่ 60/1 หมู่ 2 ตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ อายุ 40 ปี ให้ข้อมูลว่า มีที่ดินอยู่ 15 ไร่ มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง ก่อนทำการเกษตรผสมผสาน ได้ปลูกมัน 3 ไร่ ปลูกอ้อย 5 ไร่ และทำนา ข้าว 7 ไร่ ทั้งค่าไถ ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช ค่าเก็บเกี่ยว ขาดทุนทุกปี พอได้มีโครงการโคกหนองนาโมเดลเลยตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ ปลูกมะม่วง เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เนื่องจากโครงการมีการขุดสระน้ำด้วยทำให้หน้าแล้งก็

สามารถปลูกข้าวปรางได้ มูลไก่ก็นำไปเป็นปุ๋ย ปลูกก็ใช้อาหารธรรมชาติ ทำให้ชีวิตดีขึ้นแต่ยังขาดความรู้ ในเรื่องการทำการเกษตรแบบผสมผสานอยู่ ต้องการศึกษาค้นคว้าตนเองให้มีความรู้เรื่องการทำการเกษตรแบบผสมผสานให้มากกว่านี้

จากการสัมภาษณ์โดยรวมพบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะการทำการเกษตรดังนี้

ลักษณะการทำการเกษตรของกลุ่มตัวอย่างก่อนเข้าร่วมโครงการเป็นการทำการเกษตรแบบดั้งเดิม เชิงเดี่ยว ตามพ่อแม่ในเรื่องของการทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ทำให้มีความรู้ในการทำการเกษตรค่อนข้างน้อยและเป็นความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวอย่างเดียว ดังนั้นพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลและสังคมที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรแบบผสมผสานเกษตรกร จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้พบว่า ความรู้ต้องมาเป็นอันดับแรก โดยต้องสร้างความรู้ความเข้าใจใน หลักการของการเกษตรแบบผสมผสาน ให้เข้าใจถ่องแท้ก่อนจึงจะกล้าตัดสินใจเปลี่ยนจาก เกษตรเชิงเดี่ยวสู่การทำการเกษตรแบบผสมผสานเนื่องด้วยมองว่าการผลิตสินค้าหลายชนิดจำเป็นต้องใช้ความรู้ที่ครบถ้วนในภาพรวม เพื่อให้มีความพร้อมในการพิจารณาตัดสินใจในการทำการเกษตรแบบผสมผสานเหมาะสมกับพื้นที่ โดยเฉพาะจุดเริ่มต้นของการทำการเกษตรแบบผสมผสานจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์ช่วยในการให้ความรู้ในการปฏิบัติจริง ซึ่งอาจต้องไปศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการทำการเกษตรแบบผสมผสานเพื่อจะได้เห็นภาพการทำงานจริง และหลังจากได้เริ่มต้นผ่านไปแล้ว การหาความรู้เพิ่มเติม การพึ่งพิงเทคโนโลยีสารสนเทศผ่านการใช้เครื่องมือสื่อสารยุคใหม่ที่สามารถนำมาสร้างเป็นโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับตนเองหรือครอบครัวได้เป็นสิ่งจำเป็นและควรแสวงหาอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อมูลการสัมภาษณ์ นายอำคา มุ่งสมัคร บ้านเลขที่ 60 หมู่ 9 ตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ อายุ 28 ปี ให้ข้อมูลว่า มีที่ดินอยู่ 8 ไร่ มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง เมื่อก่อนปลูกข้าว ปลูกมันสับปะหลัง ต่อมา อ้อยราคาดีเลยปลูกเฉพาะอ้อยกับทำนาข้าว แต่มีปัญหาเรื่องภัยธรรมชาติฝนแล้ง ต่อมาได้เข้าร่วมโครงการโคกหนองนาโมเดล มีแหล่งน้ำปลูกพืชไม้ผล พืชผักสวนครัว ปลูกไผ่ ทำให้มีอาหาร ประหยัดค่าใช้จ่ายและทำให้ชีวิตมีความสุข คุณภาพชีวิตดีขึ้น

จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า ปัจจัยทางกายภาพต่อการตัดสินใจทำการเกษตรแบบผสมผสานก่อนเข้าร่วมโครงการโคกหนองนาโมเดล ปัจจัยทางกายภาพเป็นเรื่องของที่ดิน จะมีลักษณะที่พร้อมอยู่ในระดับหนึ่งแล้วสำหรับการทำการเกษตรแบบผสมผสานจำเป็นต้องปรับพื้นที่ให้เหมาะสมเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะเกษตรกรที่ปลูกพืชแบบเดิม เช่น มันสำปะหลัง อ้อย ต้องค่อย ๆ ลดพื้นที่เกษตรเดิมลง เพื่อสร้างพื้นที่เก็บน้ำเพิ่มเติมหรือเพิ่มพื้นที่การปลูกพืชบางชนิดที่ไม่สามารถปลูกได้รวมไม้ชนิดอื่นได้เพื่อให้ยังคงสามารถสร้างรายได้ต่อเนื่องและการปรับหน้าดินให้เหมาะกับพืชที่ต้องการปลูก แต่ปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ตำบลโนนแดงค่อนข้างได้เปรียบในการทำการเกษตรเนื่องด้วยเป็นพื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์ และมีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่านหลายสาย เช่น แม่น้ำชี ห้วยชีลองและแหล่งน้ำในการกักเก็บน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคและใช้ในการทำการเกษตรอีกถึง 20 แห่ง ในฤดูฝนจะมีน้ำจำนวนมากไหลผ่านพื้นที่การเกษตรสามารถสร้างแหล่งน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ได้ตลอดปี ซึ่งเหมาะแก่การทำการเกษตรอย่างยิ่งและที่ดินเป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำการเกษตรซึ่งพื้นที่ทั้งหมดเป็นที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ถือครองเป็นโฉนดอย่างถูกต้อง เป็นข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่จริง

3. ข้อมูลการสัมภาษณ์ นางสาวสุนทร แนนไทสงฆ์ บ้านเลขที่ 60/2 หมู่ 2 ตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ อายุ 35 ปี ให้ข้อมูลว่า มีที่ดินอยู่ 20 ไร่ มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง เมื่อก่อนปลูกข้าว ปลูกมันสับปะหลัง ปลูกอ้อย และทำนาข้าว เนื่องจากที่ดินอยู่ในพื้นที่สูงจึงมีปัญหาเรื่องภัยแล้งอยู่เป็นประจำ ต่อมาได้เข้าร่วมโครงการโคกหนองนาโมเดล ทำให้มีแหล่งน้ำ แบ่งพื้นที่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกพืชไม้ผล พืชผักสวนครัว ปลูกไผ่ ปลูกผักหวานป่า ทำให้มีอาหารไว้รับประทาน และจำหน่ายสร้างรายได้ ให้กับครอบครัว สิ่งที่ต้องการคือ ความรู้เรื่องการแปรรูป การตลาด การคำนวณต้นทุน และสถานที่จำหน่าย ข้อมูลนี้เป็นบางส่วนของข้อมูลที่ยังมีข้อมูลที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มเติมสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยด้านการผลิตต่อการตัดสินใจเปลี่ยนจากการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวสู่การทำการเกษตรแบบผสมผสานลักษณะการถือครองที่ดินนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญด้านการผลิต การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินส่งผลต่อการตัดสินใจทำได้ง่ายขึ้น ด้วย

ลักษณะของการทำการเกษตรแบบผสมผสานคือ การทำเกษตรที่ประกอบด้วยพืชและสัตว์ที่มีระยะเวลาเจริญเติบโต ระยะการเก็บเกี่ยวที่ไม่เท่ากัน ผลผลิตบางชนิดเป็นผลผลิตรายวัน บางชนิดเป็นรายเดือนและผลผลิตบางชนิดอาจเป็นรายปีหรือมากกว่านั้น ทำให้ลักษณะการถือครองที่ดินมีผลต่อการตัดสินใจสำคัญมากพอกับปัจจัยด้านความรู้และด้านการผลิตที่มีรายละเอียดไม่เหมือนกันในแต่ละแหล่งผลผลิต ความรู้ในการบริหารจัดการการผลิตเป็นไปเพื่อการวางแผนให้มีผลผลิตออกอย่างต่อเนื่องและมีการวางแผนเพื่อความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับผลผลิตด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านสภาพดินฟ้าอากาศ แมลงศัตรูพืชและปัจจัยอื่นที่ไม่สามารถคาดเดาได้ ความรู้ในการผลิตและความรู้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการผลิตตั้งแต่เริ่มลงแปลงไปจนถึงหลังเก็บเกี่ยวส่งผลต่อการตัดสินใจอย่างมาก การถือครองที่ดินจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรแบบผสมผสานเนื่องด้วยต้องมีพืชมายาวนานในการเก็บเกี่ยว เช่น มะม่วง ขนุน ไม้ผลยืนต้นต่าง ๆ เป็นต้น หากมีการเช่าที่ดินจะไม่มีโอกาสทำพืชประเภทนี้ได้ ปัจจัยเงินทุนก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกันเพราะหากมีเงินทุนมากเพียงพอก็จะสามารถทำการเกษตรแบบผสมผสานได้เห็นผลเร็วขึ้น แต่เกษตรกรบางคนสามารถที่จะเริ่มทำไปทีละเล็กทีละน้อยได้เช่นเดียวกัน

4. ข้อมูลการสัมภาษณ์ นางสาวพิชญา ก่อศิลป์ บ้านเลขที่ 39 หมู่ 8 ตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ อายุ 32 ปี ให้ข้อมูลว่า มีที่ดินอยู่ 10 ไร่ มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเอง มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเอง เมื่อก่อนปลูกข้าว ปลูกมันสับปะหลัง ปลูกอ้อย และทำนาข้าว ปัจจุบันเข้าร่วมโครงการโคกหนองนาโมเดล ลดพื้นที่ปลูกอ้อย ปลูกมันสับปะหลัง มาปลูกไม้ยืนต้น เช่น ต้นไผ่ ไม้พยุง ผักหวานป่า เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา มีการแปรรูปปลาเป็นปลาร้าส่งขายต่างประเทศ ผลิตข้าวกล้อง ข้าวเจ็ดสี ขายราคาดีมากจนคิดจะขยายผลต่อพื้นที่หนองชุมชนรอบข้าง

ดังนั้น การขยายพื้นที่แบ่งปัน ปัจจัยด้านการตลาดเป็นปัจจัยที่สำคัญไม่น้อยกว่าความรู้ด้านการผลิต เพราะการผลิตสินค้าเกษตรไม่ได้ทำเพียงเพื่อความสนุกสนาน เกษตรกรมีความคาดหวังว่าสิ่งที่ผลิตเมื่อแบ่งส่วนหนึ่งใช้สำหรับการบริโภคแล้วอีกส่วนหนึ่งก็ต้องนำออกไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ดังนั้น สถานที่จัดจำหน่ายผลผลิตการเกษตรส่งผลต่อการตัดสินใจอย่างมาก เพราะเป็นการเสริมความมั่นใจว่ามีสถานที่ สำหรับจำหน่ายผลผลิตอย่างแน่นอน โดยเกษตรกรยืนยันว่าหากมีสถานที่สำหรับจำหน่ายผลผลิตก็จะทำการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานอย่างแน่นอน เพราะทางด้านเกษตรกรเองต้องการรายได้จากการผลิตเพื่อมาใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อทราบถึงตลาดที่ต้องการแล้วจะนำไปวางแผนการผลิตร่วมกับความรู้ด้านการผลิตให้มีผลผลิตจำหน่ายได้ตลอดตามความต้องการของตลาด และอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ นอกจากสถานที่จัดจำหน่ายแล้ว เหตุผลด้านราคาผลผลิตทางการเกษตรที่ได้ทำการผลิตออกมาส่งผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรมิใช่จากความคุ้มทุนเพียงอย่างเดียวแต่เป็นความคุ้มค่าโดยผลผลิตที่ออกมาจะสามารถสร้างมูลค่าเพียงพอต่อความพึงพอใจของตน และสามารถสร้างผลตอบแทนที่คุ้มค่ากว่ารูปแบบเกษตรกรรมที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน

แนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลโนนแดง

แนวทางการส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรแบบผสมผสานควรส่งเสริมความรู้ด้านเกษตรผสมผสานอย่างต่อเนื่อง เพราะจากการศึกษาพบว่า ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากต่อการทำการเกษตรแบบผสมผสาน จะต้องอาศัยความรู้ด้านการเกษตรที่มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เช่น พันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ใหม่และการดูแลพืชและสัตว์ที่เปลี่ยนแปลง ความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางเกษตรที่ช่วยให้การทำการเกษตรแบบผสมผสานได้รับผลผลิตมากขึ้นจากเดิม ผ่านการช่วยเหลือของเกษตรกรอำเภอหรือเกษตรกรตำบลผ่านช่องทางต่าง ๆ ของการเรียนรู้ ทั้งรูปแบบดั้งเดิม เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การมีแปลงสาธิตหรือความรู้รูปแบบใหม่ เช่น รูปแบบบทเรียนออนไลน์ การค้นหาจากเว็บไซต์ เป็นต้น เพื่อสามารถเพิ่มพูนความรู้ด้านการเกษตรได้อย่างต่อเนื่องให้กับเกษตรกร พร้อมทั้งการเพิ่มแรงจูงใจการผลิตสินค้าการเกษตรหลายชนิดในเวลาเดียวกันจะสามารถลดต้นทุนของการผลิตลงได้ จากการเอื้อประโยชน์กันทางธรรมชาติของพืชหรือสัตว์ในแปลงเดียวกันตามแนวความคิดเกษตรผสมผสาน

แนวทางการส่งเสริมด้านตลาดให้กับเกษตรกรที่ใช้ระบบเกษตรผสมผสาน ด้านการตลาดจะให้ความสำคัญไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสถานที่สำหรับจัดจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรและราคาผลผลิตทางการเกษตร สำหรับสถานที่จัดจำหน่ายสินค้าทางเกษตรต้องอยู่ในรูปแบบของตลาดกลางหรือสหกรณ์ที่มีหน้าที่ในการจำหน่ายสินค้าเพื่อตัดช่วงของพ่อค้าคนกลางที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรได้โดยตรงอีกทางหนึ่งด้วย และราคาผลผลิตจำเป็นต้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเช่นเกษตรอำเภอเป็นคนวางแผนการผลิตให้กับเกษตรกร เนื่องด้วยจำเป็นต้องใช้ข้อมูลด้านราคาในอดีตผ่าน การวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อช่วยให้วางแผนการผลิตได้ตรงกับความต้องการของตลาด ป้องกันการเกิดปัญหาสินค้าล้นตลาด ไม่ใช่ผลิตแล้วอาศัยโชคจะได้ช่วงราคาดี แต่ต้องมาจากการวางแผนอย่างรอบคอบ

แนวทางการให้การสนับสนุนเงินทุนและที่ดินทำการเกษตรควรให้ในจำนวนที่เหมาะสมตามระดับความสำเร็จของเกษตรกรแต่ละราย เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรมากที่สุด การให้การสนับสนุนตามความสำเร็จของเกษตรกรแต่ละรายเพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรสามารถที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตผลทางการเกษตร และยังสามารถทำการประเมินผลการทำงานการเกษตรของเกษตรกร จากการเข้าร่วมโครงการโคกหนองนาโมเดลและโครงการเกษตรนาแปลงใหญ่ด้วย เพราะเนื่องด้วยประชากรทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการไม่ได้ประสบความสำเร็จทุกราย เพราะขาดการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเช่นกัน บางรายอาจขาดแรงจูงใจ ทำให้การบริหารงบประมาณโครงการไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การกำกับติดตามช่วยเหลือประเมินของภาครัฐผลควรทำอย่างต่อเนื่อง มิใช่การกระทำเพียงปีเดียวจบแล้วก็ทิ้งเกษตรกร ที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานไว้ให้เผชิญกับการทำเกษตรแบบเดิมในปัดถัดมา

อภิปรายผล (Research Discussion)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล อายุและระดับการศึกษาของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่อายุ 41.50 ปี แต่ถ้าวัยเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 33.25 ปี เป็นกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ทำให้การยอมรับการทำงานเกษตรแบบผสมผสานได้ดี และเมื่อวิเคราะห์ด้านการศึกษพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับการศึกษาภาคบังคับเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พื้นที่วิจัยของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน ทั้งหมด 161.6 ไร่ จากพื้นที่เฉลี่ยถือครองที่ดินต่อคนเท่ากับ 8.08 ไร่ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างใช้พื้นที่ในการทำเกษตรแบบผสมผสานโดยเฉลี่ย 3.45 ไร่ ต่อคนและทุกคนมีกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง สอดคล้องกับ นาริรัตน์ สิริสาร ญัฐสิมา บริบูรณ์ และสินินุช ครุฑเมือง แสนเสริม.(2566) การศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี พบว่าปัจจัยการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรแบบผสมผสานคือ การศึกษา และอายุ โดยการคนที่มีการศึกษาสูง และอายุน้อยจะยอมรับการทำงานเกษตรผสมผสานอย่างมีนัยสำคัญ ในกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเกษตรกรจบการศึกษาระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลายแต่อายุยังอยู่ในช่วงเกษตรกรรุ่นใหม่ มีการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง ที่ดินก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำเกษตร การถือครองที่ดินจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรแบบผสมผสาน การปลูกพืชบางชนิดมีอายุยาวนานต้องใช้เวลานานหากมีการเช่าที่ดินก็ไม่มีโอกาสปลูกพืชประเภทนี้ได้ และปัจจัยเงินทุนก็เป็นสิ่งสำคัญ เงินทุนส่วนหนึ่งต้องพึ่งพาจากภาครัฐ หากรัฐจะช่วยในโครงการต่าง ๆ เกษตรกรต้องขึ้นทะเบียนเป็นเกษตรกร โดยกรรมสิทธิ์ในถือครองที่ดินมีผลสอดคล้องกับการศึกษาของ อติเรก แก้วสุมาลี (2560) เรื่องการเข้าเป็นสมาชิกในสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรเช่นการขึ้นทะเบียนเกษตรกรกับกรมส่งเสริมการเกษตร ปัจจัยการถือครองที่ดินส่งผลต่อการยอมรับการทำงานเกษตรผสมผสานสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญและสอดคล้องกับการศึกษาของ ชยุต อินทร์พรหม (2561) เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลสนับสนุนจากการศึกษาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตรผสมผสานประยุกต์การทำนา 1 ไร่ ได้ 1 แสน โดยการบริหารพื้นที่ให้เป็นไปตามหลัก 4 ส่วน การทำเกษตรจะไม่มีสูตรสำเร็จ ต้องอาศัยอุณภูมิ แสงแดด และอื่น ๆ โดยต้องจัดการปรับสภาพให้เกื้อหนุนกันอย่างสมดุลจึงจะประสบผลสำเร็จ

ปัจจัยที่มีผลต่อการทำการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในเขตตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ พบว่าการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรให้ความสำคัญกับการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก เพื่อให้ครอบครัวได้บริโภคสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยเป็นหลัก รองลงมาเป็นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การทำเกษตรผสมผสานสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองมากกว่าการทำเกษตรเชิงเดี่ยว และการทำการเกษตรแบบผสมผสานสามารถลดต้นทุนได้ ความเห็นด้านเศรษฐกิจเกษตรกรมองว่าสามารถลดต้นทุนการผลิตในเรื่องการซื้อปุ๋ยและปัจจัยสำหรับการปรับปรุงดินลงได้ พร้อมทำให้มีอาหารสำหรับรับประทานในครัวเรือนเพิ่มขึ้น โดยไม่ต้องซื้อเป็นการลด ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ โดยเกษตรกรมีความคาดหวังว่าผลผลิตที่ออกมาเมื่อแบ่งส่วนหนึ่งไปบริโภคแล้ว อีกส่วนหนึ่ง นำไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว สถานที่จัดจำหน่ายผลผลิตการเกษตรส่งผลต่อการตัดสินใจอย่างมาก เพราะเป็นการเสริมความมั่นใจว่าผลผลิตจะสามารถจำหน่ายได้ โดยเกษตรกรเห็นว่าถ้ามีที่สำหรับจำหน่ายผลผลิตก็จะทำการตัดสินใจทำการเกษตรแบบผสมผสานเมื่อทราบถึงตลาดที่ต้องการแล้วนำไปวางแผนการผลิตร่วมกับความรู้ด้านการผลิตให้มีผลผลิตจำหน่ายได้ตลอดตามความต้องการของตลาด สอดคล้องกับการศึกษาของ ชญานนท์ มิ่งสมร และคณะ (2565) ได้ทำการศึกษากับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามรูปแบบเกษตรผสมผสานของเกษตรกร ในเขตตำบลน้ำซ้อย อำเภอมืองปาน จังหวัดลำปางผลการวิจัยพบ ว่ามีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับตัวแปรตาม เมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่มีผลต่อการปฏิบัติตามรูปแบบการเกษตรผสมผสานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พบว่า มีทั้งหมด 4 ตัวแปร โดยแบ่งเป็นตัวแปรที่มีผลไปทางบวก 2 ตัวแปร คือ รายได้การเกษตร และการรับข้อมูลข่าวสาร การเกษตร ในขณะที่ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางลบ เกษตรกรที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้นมีแนวโน้มปฏิบัติตามรูปแบบเกษตรผสมผสานมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบเกษตรผสมผสานมุ่งเน้นให้เกษตรกรเพาะปลูกพืช หรือทำการเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิดที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกษตรกรมีอาหารหรือผลผลิตที่มีความหลากหลายและสม่ำเสมอ ซึ่งทำให้เกษตรกรสามารถลดรายจ่ายในการซื้ออาหาร ในขณะที่เดียวกันมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรหลายชนิด ส่งผล ให้เกษตรกรมีเสถียรภาพทางรายได้เพิ่มขึ้น

ปัจจัยการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐก็มีผลต่อการตัดสินใจในการทำการเกษตรแบบผสมผสานจากการศึกษาพบว่าในพื้นที่วิจัย มีการจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือเกษตรกรอยู่มากมาย มาตรการนโยบายในการช่วยเหลือก็เป็นประโยชน์ต่อประชาชน แต่มีผลทำให้ประชาชนไม่แข็งแรง ไม่ภูมิคุ้มกันและทำให้ราคาผลผลิตไม่เป็นตามกลไกของตลาด สอดคล้องกับงานวิจัยของ อติศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และคณะ (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องนโยบายการเกษตรเพื่อรองรับ BCG Thailand Agricultural Policy Supporting BCG Initiatives พบว่าการทบทวนการศึกษาผลกระทบและงบประมาณจากการดำเนินนโยบายหรือมาตรการให้ความช่วยเหลือด้านการเกษตรโดยการแทรกแซงราคาสินค้าเกษตร และการพยุงราคาสินค้าเกษตรเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเพิ่มรายได้ ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการทำการเกษตรอย่างยั่งยืน ทำให้ภาคการเกษตรไทยไม่เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง ส่งผล กระทบต่อความเข้มแข็งของภาคเกษตรในระยะยาว และความสามารถในการแข่งขันกับพืชเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้าได้ และยังสร้างความสูญเสียทางเศรษฐกิจรวมทั้งเป็นภาระทางการคลังของประเทศ อีกทั้งนโยบายอุดหนุนแบบไม่มีเงื่อนไขเป็นการทำลายแรงจูงใจของเกษตรกรในการรับมือและเสริมสร้างศักยภาพหรือเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชเศรษฐกิจ ดังนั้นในปัจจุบัน ภาครัฐมีแนวทางการส่งเสริมด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตด้านการเกษตรที่สอดคล้องกับโมเดลเศรษฐกิจ BCG ได้แก่ การปรับปรุงรูปแบบการผลิตไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ (Smart Farming) โดยนำเทคโนโลยี/นวัตกรรม สมัยใหม่มาช่วยในการผลิตเพื่อตอบสนอง

ความต้องการตลาด/พฤติกรรมผู้บริโภค โดยการปรับเปลี่ยนผลิตภาพ การผลิต (Productivity) เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเป็นแนวทางมาตรการในการส่งเสริมสนับสนุนการทำการเกษตรแบบผสมผสาน

ข้อเสนอแนะของงานวิจัย (Research Recommendations)

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้เกิดประโยชน์สำหรับผู้ศึกษางานวิจัยการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรศึกษาเรื่องการวิเคราะห์และตัดสินใจในการทำเกษตรผสมผสานให้เข้าใจเพื่อจะได้ตัดสินใจในการทำเกษตรแบบผสมผสานได้ถูกต้องเพราะปัจจัยบริบทแต่ละคนแตกต่างกัน
2. ควรศึกษาต่อเรื่องปัจจัยความสำเร็จในการทำเกษตรแบบผสมผสาน เพราะนอกจากปัจจัยที่มีในงานวิจัยแล้วอาจมีปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำเกษตรแบบผสมผสาน
3. ควรขยายผลการทำเกษตรแบบผสมผสานไปในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อสร้างชุมชนดีพอ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างแล้วยังมีประชากรในลักษณะเดียวกันอยู่จากความสำเร็จที่เกิดขึ้นกับกลุ่มตัวอย่างงานวิจัยก็น่าจะขยายผลแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนากันต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2567). ผลการลงทะเบียนและอัปเดตข้อมูลการขึ้นทะเบียนเกษตรกร ปี 2567. สืบค้นจาก <https://farmer.doae.go.th/>
- ชยุต อินทพรหม. (2561). เศรษฐกิจพอเพียงกับการทำเกษตรผสมผสาน: การนำเงิน 100,000 บาทไปทำนา. วารสารการพัฒนาลังคม, 20(2). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์: กรุงเทพมหานคร.
- ชญานนท์ มิ่งสมร, นครศรี รัชควิต, พุฒิสรรค์ เครือคำ และจักรพงษ์ พวงงามชื่น. (2565). ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามรูปแบบเกษตรผสมผสานของเกษตรกรในเขตตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. มหาวิทยาลัยแม่โจ้: เชียงใหม่.
- นาริรัตน์ สิริสาร, ณัฐสิมา บริบูรณ์, สนิษ และศุภเมือง แสนเสริม. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในอำเภอบินทร์บุรี จังหวัดปทุมธานี. มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช. สำนักบัณฑิตศึกษา: กรุงเทพฯ.
- มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน. (2560). มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน. สืบค้นจาก http://www.sathai.org/autopagev4/show_page.php?topic_id=683&auto_id=15&TopicPk=
- วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ศูนย์ ศิลปชาติ บางไทร. (2561). เกษตรผสมผสาน. สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/kasetonilnebangsai/kestr-phsm-phsan>
- อดิเรก แก้วสุมาลี. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรภาคตะวันออก. วิทยาลัยทหารบก: กรุงเทพมหานคร.
- อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา, ปริญญ์ เลี้ยงเจริญ, เกศินี ธารีสังข์, กาญจนา ยาเสน และทิพวัลย์ แก้วมีศรี. (2566). นโยบายการเกษตรเพื่อรองรับ BCG Thailand Agricultural Policy Supporting BCG Initiatives. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ : กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2555). นักปรัชญาการพัฒนาบูรณาการ. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ: กรุงเทพฯ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). ข้อมูลสถิติและตัวชี้วัดที่สำคัญ. สืบค้นจาก

<http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/11.aspx>.

สุชีพ และนริศรา. (2565). ปศุสัตว์อินทรีย์บนพื้นที่สูง. สืบค้นจาก

<https://hkm.hrdi.or.th/Knowledge/detail/548>

สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร องค์กรมหาชน. (2565). เกษตรผสมผสานและไร่นาสวนผสม ความคุ้มค่าของเกษตรกร.

สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์กรมหาชน) : กรุงเทพมหานคร.

องค์การบริหารส่วนตำบลโนนแดง. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น (2566-2570) ฉบับที่ 3/2566 องค์การบริหารส่วนตำบลโนน

แดง จังหวัดชัยภูมิ. สืบค้นจาก https://www.nondaeng.go.th/news.php?type_id=2

สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา. (2567). ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน 5 รูปแบบ.สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา :

จังหวัดนครราชสีมา. สืบค้นจาก

<http://www.khorat.doae.go.th/web/attachments/article/257/%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%9A%E0%B8%9A%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%A2%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B8%A2%E0%B8%B7%E0%B8%99%205%20%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B8%9B%E0%B9%81%E0%B8%9A%E0%B8%9A.pdf>